

 <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2024-3-27-32>

 <https://orcid.org/0000-0002-2603-0596>

ПАРЧЕВСЬКИЙ Рафал

доктор філософії з інженерії, викладач Військового коледжу,
Військовий технічний університет у Варшаві
rafal.parczewski1@wat.edu.pl

 <https://orcid.org/0009-0009-8486-5274>

СЛУСАКОВИЧ Станіслав

магістр, Військовий технічний університет у Варшаві
stanislaw.slusakowicz@wat.edu.pl

УДК 37.035:172.15]:316.64(045)

ВІЙНА В УКРАЇНІ ТА ВИХОВАННЯ СУСПІЛЬСТВА

Військові дії на території України змусили багато країн Європейського Союзу усвідомити необхідність запровадження спеціальних захисних процедур у цивільних системах, таких як і військ. Це стосується також навчання дітей та молоді, які можуть відчувати загрозу перед обличчям війни в Україні. Все частіше ми чуємо про різного роду процедури евакуації, карти укриттів та посилення заходів з охорони державного кордону. Війна – це жахлива жорстокість, що приносить багато руйнувань, які впливають на інтелектуальний розвиток дітей та молоді.

Метою статті є обґрунтування доцільності впровадження різних видів воєнізованої підготовки, зокрема для періодів кризи, які підвищують загальну обізнаність суспільства, включно з дітьми.

Створення класів військових профілів у середніх школах або підтримка місцевих асоціацій, які займаються питаннями безпеки, має бути в інтересах кожної країни. З раннього дитинства ми маємо розвивати патріотичні риси серед молоді та підвищувати їхню обізнаність щодо загроз, які можуть виникнути внаслідок нещасних випадків, таких як: збройний конфлікт,

терах чи навіть проста перша медична допомога.

Ключові слова: діти; освіта; війна; прикордонна територія.

1. Вступ. Повномасштабні військові дії на території України у 2022 році розпочалися непередбачено і стали великою несподіванкою для громад багатьох європейських країн. Мешканці прикордонних територій Польщі відчули реальну загрозу через безпосередню близькість державного кордону як з Україною, так і з Російською Федерацією. Це явище все ще є очевидним, особливо в районах, розташованих у східній частині Польщі. На жаль, значна частина населення не усвідомлює ризиків і не має відповідних знань, наприклад, у сфері надання першої медичної допомоги або евакуації у відносно безпечні місця, наприклад, під час нападу з повітря. Як транзитна країна, Польща має специфічне географічне розташування на карті Європи. Спільний кордон Європейського Союзу, який є своєрідним маркером безпеки, все ще перебуває під загрозою і повинен постійно контролюватися. Багато служб та установ залучені до належного захисту державного кордону, особливо на ділянці кордону з Білоруссю.

Просвітницька робота з населенням щодо небезпек і воєнних дій повинна включати і підвищувати обізнаність про те, як реагувати на небезпечні та надзвичайні ситуації. У початкових і середніх школах слід організувати інформаційні кампанії у поєднанні з практичними вправами. На жаль, більшість населення не знає, як відбувається евакуація і які речі слід брати з собою в першу чергу. Кожен тип надзвичайної ситуації відрізняється і вимагає різних процедур. Прикладом цього стала пандемія COVID-19, коли були введені різні обмеження для поширення хвороби.

Ризики, пов'язані з веденням збройного конфлікту, є різними і змушують державний апарат вживати специфічних заходів і в сфері освіти. Війна, що триває на території України, демонструє багато проблем, які можуть виникнути і в інших країнах при виникненні такого конфлікту в майбутньому.

Просвітницька робота з населенням щодо воєнних ризиків за допомогою просвітницьких кампаній, цивільних шкіл та військових навчальних закладів має стати важливим елементом повсякденного функціонування держави. Класи з військовим профілем, військові ліцеї та університети повинні включати в свої програми практичні предмети, які навчають правильній

поведінці в разі виникнення збройного конфлікту. Також у мирний час збройні сили, прикордонна служба або поліція повинні організувати кампанії для населення, щоб навчити його виживати в умовах загрози. Послідовне ознайомлення населення з відповідним обладнанням, типами сигналів тривоги або навичками, корисними на початку кризи, дозволить зберегти стабільну соціальну ситуацію в країні, а також сприятиме більшій обізнаності щодо практичних дій цивільного населення під час реальної загрози.

Мета статті – показати, як і за допомогою яких інструментів можна виховувати суспільство перед обличчям воєнних загроз. Стаття ґрунтується на моїх власних спостереженнях та досвіді вчителів окремих початкових шкіл Люблінського воєводства.

2. Інформаційні кампанії. Як описує М. Стацак, російська пропаганда та дезінформація є інструментами інформаційної боротьби, яку можна охарактеризувати як інформаційну війну (Staszczak, 2023). Ми самі добре розуміємо, наскільки важлива роль інформації та її передачі. Явище дезінформації негативно впливає на бойовий дух та ефективність військ. У сучасних збройних конфліктах дезінформація та пропаганда часто використовуються воюючими сторонами нарівні з кінетичною війною. Тому належна освіта населення має бути спрямована на вміння відрізнити неправдиві дані та інформаційний хаос від реальної ситуації. Введення в оману військових і громадськості є основним завданням цього явища. Як справедливо зазначають Д. Бочковський та ін., поява соціальних мереж, безсумнівно, є одним з поворотних моментів у процесі глобальної інформаційної революції. Це впливає на соціальні, політичні та культурні реалії в глобальному масштабі (Wośkowski, et al., 2022).

Ми всі знаємо, що діти та молодь сьогодні мають доступ до Інтернету і в багатьох випадках працюють в мережі краще, ніж дорослі. Сучасні мобільні телефони, ноутбуки та інші медіа дозволяють створювати різні типи соціальних мереж і поширювати майже необмежений контент серед широкої аудиторії. У той же час, однак, помітно низька зацікавленість батьків у цьому. Тому необхідно відповідним чином навчати як молодь, так і батьків, а також задалегідь реагувати на ситуації дезінформації в Інтернеті, особливо в умовах війни.

Як зазначають А. Држевич та ін., у глобалізованому світі, який характеризується високим темпом змін, зростанням військового потенціалу, поширенням інформації

та нових технологій, з'являються нові конфлікти, а разом з тим і нові виклики. Те, як ведуться сучасні війни, задає новий напрямок для освіти і кидає їй виклик (Drzewicz, Gliwa, 2016). Війна – це виклик для суспільства та державного апарату, в тому числі й для освіти. Тому в цей складний період у Польщі все частіше проводяться різноманітні тренінги та соціальні кампанії, спрямовані на військову освіту та освіту з питань цивільної оборони.

Соціальні кампанії, організовані Збройними силами, а також іншими службами Польщі, завжди повинні включати практичні аспекти того, як поводитися в надзвичайних ситуаціях. Прикладом таких заходів є кампанія «Тренуйся з армією», яка на практиці є безкоштовними військовими тренуваннями, що періодично проводяться на базі військових частин по всій Польщі. Програма такого типу тренувань зосереджена на набутті базових навичок, пов'язаних з використанням зброї, стрільбою на тренажері, основами виживання, поведінкою під час тривоги, рукопашним боєм або метанням гранати. Крім того, деякі видання збагачені питаннями зі сфери кризового менеджменту або темами, пов'язаними з цивільним захистом (Trenuj z wojskiem 5, 2024).

Такі навчання для цивільного населення є дуже хорошою перевіркою навичок, необхідних для боротьби з потенційними загрозами, що виникають внаслідок війни або самих надзвичайних ситуацій. Такі заходи також є можливістю для самовдосконалення і набуття навичок поведінки в надзвичайних ситуаціях. Такі кампанії були добре сприйняті і, на думку багатьох спостерігачів, їх слід поширювати і з ще більшою інтенсивністю спрямовувати на дітей та молодь. У надзвичайній ситуації дорослий і дитина діють по-різному, і дитина, як правило, моделює свою поведінку за прикладом старшої людини.

На думку авторів статті, тренінги для дітей та підлітків мають відбуватися у присутності психологів та педагогів, активна участь яких у просвітницьких кампаніях є безумовно доцільною, і не лише на цьому конкретному прикладі. Показ з раннього віку небезпек, які може нести збройний конфлікт, формує у дітей та молоді певні цінності та погляди.

У дитячих садках і початкових школах варто організувати кампанії або заходи такого типу, які на практиці демонструють ризики і таким чином навчають правильній поведінці. Звісно, такі починання ма-

тимуть дещо іншу форму, ніж у старшій групі. У молодшому віці навчання іноді набуває вигляду навчальної гри. Не лише війна, але й різні форми кризи, такі як пожежі та повені, впливають на суспільство, руйнуючи його надбання. Загрози, пов'язані з виходом з ладу критичної інфраструктури, часто мають циклічний характер, тобто виникають в одній і тій самій місцевості, їх можна передбачити і запобігти їм. З технічної точки зору, за це відповідає перший етап кризи, який зосереджується на точному визначенні джерел кризи, а також передбачає її масштаби, наслідки та потенційні шляхи протидії загрози. Ось чому соціальні кампанії відіграють важливу роль на всіх вікових рівнях суспільства.

За даними сайту porfund.pl, у Польщі навчається 179 626 дітей та молоді шкільного віку з України (Edukacja w cieniu wojny, 2024). Такий стан речей також зумовлює адаптацію навчальних програм і вимагає від польських вчителів вмілого підходу до такої різноманітної групи учнів та їхніх специфічних потреб. Однак навчання дітей з раннього віку та впровадження в навчальні програми практичних занять з представниками різних служб чи установ, відповідальних за безпеку, є важливим для підтримання належних стандартів безпеки.

3. Власне дослідження. Дослідження охоплювало вчителів, які працюють у дитячих садках, початкових та середніх школах Люблінського та Мазовецького воєводств – загалом було опитано десять респондентів. Для дослідження було використано анкету експертного інтерв'ю власного авторства. Інструмент дослідження складався з питань про соціально-демографічні характеристики, а також висловлення думок щодо виховання дітей та молоді у сфері сучасних загроз. Усі респонденти мали вищу педагогічну освіту та працювали в закладах освіти не менше 3 років. Всі респонденти однозначно заявили, що в нинішніх умовах практичні заняття за участю військовослужбовців Збройних Сил або офіцерів силових структур є максимально корисними та доцільними. Люди з військового середовища викликають довіру у дітей, а заняття, які проводять вищезгадані особи, є дуже цікавими та практичними. Неодноразово на робочих місцях опитаної групи проводилися рекламні заходи за участю, наприклад, співробітників поліції або прикордонної служби. Однак зібраний матеріал дослідження показує, що практич-

них занять з урахуванням сучасних загроз проводиться надто мало.

Тому автори статті рекомендують поступове запровадження практичних занять у дитячих садках та школах, які б включали базові знання у сфері виживання, топографії, медицини чи розвідки. Основна мета статті – вказати шляхи проведення дидактичних занять для дітей та молоді в навчальних закладах за описаними вище напрямками.

Для дітей дошкільного віку, на думку авторів, на таких заняттях доцільно піднімати патріотичну тематику. Також надзвичайно важливим є ознайомлення наймолодших дітей з феноменом війни. Знайомство дітей з історією власної країни та народу, а також опис сучасної ситуації дозволить їм ідентифікувати себе з нинішньою ситуацією. Як справедливо зазначає А. Василевська, саме поняття військових для дітей асоціюється з колективним суб'єктом, який, з одного боку, є гарантом миру, а з іншого, в дитячій інтерпретації, стає причиною воєн. Діти сприймають армію як джерело конфліктів, а не як відповідь на конфлікти. Знання дітей про армію виявляються досить випадковими і хаотичними (Wasilewska, 2019). Тому часті зустрічі та бесіди солдатів чи офіцерів з дітьми допоможуть познайомити наймолодших з військовою формою та завоювати довіру до цієї групи людей.

Відомо, що формування знань дітей про поведінку в загрозовій ситуації або про саму війну залежить від віку дитини, її індивідуального розвитку та компетентності. Проте щоразу слід виявляти актуальні знання дітей у відповідній сфері і лише після цього будувати проведення занять. Г. Костило вважає, що дитина почувається в безпеці тоді, коли в безпеці почуваються її батьки чи опікуни. Через свою слабкість і вразливість дитина повинна жити в середовищі, в якому вона може безпечно розвиватися (Kostyło, 2022). Таким чином, на думку авторів, перш ніж розпочинати практичні заняття з дітьми в дитячих садках силовими службами, необхідно мати інформацію про загальні знання дітей у певній сфері. Завідувачі повинні заздалегідь поспостерігати за певною групою дітей і лише після цього організувати практичні заняття з представниками служб або інших державних установ.

Концентрація дитини на певних питаннях також буде вирішальним фактором. Згідно з деякими дослідженнями, тривалість уваги дитини становить до семи хви-

лин. Після цього відбувається втрата інтересу. Це створить складне завдання для представників силових структур та вчителів – утримувати увагу на найбільш важливих аспектах зустрічі. При цьому важливо пам'ятати про необхідність впровадження ігрової форми навчання, яка, безумовно, буде цікавим та ефективним засобом подачі навіть серйозного питання. Батьки також повинні брати участь у такому виді діяльності, якщо це можливо. Це підвищить якість проведених занять і матиме більший вплив на розуміння специфіки війни та інших ризиків.

Один з авторів тексту сам проводив подібні заняття в дитячому садку (діти у віковій групі близько 5 років). Висновок був такий: батьківська підтримка дуже важлива, адже від самого початку батьки і вчитель можуть переконати дитину, що чоловік чи жінка у формі – це друг, і що його варто слухати. Тільки тоді, коли довіра завойована, підтверджена авторитетом батьків або вчителя, стає можливим перехід до належних питань, представлених у відповідній формі.

Інша ситуація з проведенням занять серед учнів початкової та середньої школи. Логічно, що діти в цих типах навчальних закладів є більш зрілими і мають більше знань про війну та потенційні загрози. Залежно від країни та індивідуальної ситуації, ставлення до силових структур також є більш вираженим і іноді може бути принизливим. Тому заняття з представниками силових структур слід проводити після того, як вся група учнів пройде тестування на цю тему. На цьому етапі навчання організовані заходи мають відбуватися з використанням обладнання, яке щоденно використовується в реальній діяльності служб. Очевидно, що використання симуляторів, тренажерів або макетів відповідного обладнання є цілком виправданим. Таке доповнення не тільки покаже практичну сторону питання, але й дозволить учням уявити себе по той бік в ролі солдата чи офіцера, що, безперечно, покращить розуміння питання. Такі заходи слід узгоджувати з керівництвом школи в кожному конкретному випадку. Поширеною практикою, особливо в загальноосвітніх школах військового профілю, є працевлаштування колишніх солдатів або офіцерів силових структур. На думку авторів, це тільки вітається, особливо з огляду на сучасні загрози. Однак такі заклади повинні продовжувати співпрацювати з державними установами та силовими структурами через надзви-

чайно мінливий та динамічний характер діяльності держави та загроз. Загальновідомо, що солдати чи офіцери, які перебувають на дійсній службі, здатні передати та презентувати молоді актуальне та сучасне обладнання, яке використовується у разі загрози, та на практиці продемонструвати принципи його використання. Крім того, якщо випаде нагода, учень має унікальну можливість скористатися цим спорядженням в умовній ситуації (наприклад: накладання джгута).

В епоху війни в Україні безпілотні літальні апарати, які мають розвідувальне та бойове застосування, стали неймовірно популярними. Вищезгадані технологічні рішення безпілотних літальних апаратів, безумовно, цікавлять молодь, особливо тих, хто має технічну або ІТ-освіту. На сайтах загальноосвітніх шкіл часто можна натрапити на інформацію, яка свідчить про високий інтерес до цієї сфери серед учнів. Світ дронів містить багато сфер, що цікавлять дітей та молодь. Технічні питання, юридичні питання або саме використання дронів для транспорту чи моніторингу може зацікавити велику кількість учнів.

Варто також враховувати, що завдяки частим практичним тренуванням з представниками правоохоронних органів кожне формування має можливість прорекламувати себе. Вказуючи на специфіку професії, обладнання, що використовується, та методи роботи, можна в майбутньому залучити ентузіастів до роботи в силових структурах. Старшокласники, які думають про вступ до силових структур, можуть використовувати такі зустрічі як орієнтир для свого майбутнього розвитку.

4. Висновки. Явище війни саме по собі є жорстоким явищем і не повинно мати місця в сучасному світі. Однак ми відзначаємо, що відбувається все більше інцидентів, які можуть спровокувати збройний конфлікт, прикладом якого є війна, що триває на території України. Захист національних кордонів має бути пріоритетом для будь-якої влади, яка дбає про суспільний добробут. Як тільки виникає загрозна ситуація, суспільство має бути готовим. Діти та молодь отримують свій досвід від батьків або законних опікунів. Таким чином, сім'я є важливим і, перш за все, первинним елементом у набутті досвіду і в загальному виховному процесі. Навчальні заклади, звичайно, також виховують і розвивають особистісні риси учнів на кожному етапі навчання. Освітні програми в школах забезпечують своєрідний фунда-

мент для виховання. Введення дітей у сферу окремих предметів відбувається на так званих освітніх етапах. Виховання наймолодших дітей відбувається в дитячих садках, які забезпечують цілісний розвиток дитини. У школах існують навчальні плани та освітньо-профілактичні програми, які повинні бути адаптовані до сучасних потреб.

Автори статті рекомендують впроваджувати в навчальні програми більше елементів, пов'язаних з практичною діяльністю з представниками силових структур, а також збільшувати кількість проектів, спрямованих на навчання цивільного населення у воєнній та кризовій зоні. Загрози викликають занепокоєння серед населення та відображаються на стабільності держави. Тому правильне, поступове навчання та ознайомлення населення із загрозами полегшить роботу державного апарату в разі виникнення надзвичайної ситуації. Типи сигналів тривоги, способи пересування, інформація про укриття будуть корисними у разі виникнення конкретної надзвичайної ситуації.

Підготовка дітей та молоді повинна мати особливий характер. У цьому виді підготовки вкрай важливою буде участь психологів, які зможуть правильно представити ризики не лише війни, а й надзвичайних ситуацій. Варто додати, що для дитини мова військових не завжди може бути зрозумілою, незважаючи на найщиріші наміри. Тому залучення може мати вирішальне значення для донесення суті небезпеки до наймолодших.

Що стосується освіти в дитячих садках, початковій або середній школі, то рекомендується збільшити кількість практичних занять з військовими та іншими службами. Звичайно, слід також враховувати школи, де навчаються іноземні громадяни, або спеціальні школи, де такі заняття мають бути підготовлені в особливий спосіб. Зацікавлення учнів обладнанням або завданнями, які виконують різні силові структури, також сприятиме розвитку інтересів дітей та молоді.

Широкий спектр обладнання, що використовується службами, наприклад, стрілецьке, безпілотне, медичне, топографічне або комунікаційне обладнання, має потенціал для розвитку інтелектуальних якостей учнів. Підвищення привабливості занять через демонстрації та можливість фізичного контакту з інструментами силових структур матиме бажаний виховний ефект, а також викличе інтерес до самого явища кризи та роботи в силових структурах.

Список бібліографічних посилань

- Boćkowski, et al., 2022 – Boćkowski, D., Dąbrowska-Prokopowska, E., Goryń, P., Goryń, K. (red). (2022). *Dezinformacja – Inspiracja – Społeczeństwo*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku. 239 l.
- Drzewicz, Gliwa, 2016 – Drzewicz, A., Gliwa, S. (2016). Wyzwanie dla edukacji dla bezpieczeństwa w dobie zagrożeń asymetrycznych. *Obronność: Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Sztuki Wojennej*, 4(20): 73–86.
- Edukacja w cieniu wojny, 2024 – Edukacja w cieniu wojny. Wsparcie polskich NGO we włączanie i kontynuację nauki ukraińskich uczniów w polskich szkołach. (2024). *POP FUND: Polish Organizations Pooled Fund. Centrum Pomocy Międzynarodowej*. URL: <https://popfund.pl/edukacja-w-cieniu-wojny-wsparcie-polskich-ngo-we-wlaczanie-i-kontynuacje-nauki-ukraińskich-uczniow-w-polskich-szkolach/> (dostęp 03.09.2024).
- Kostyło, 2022 – Kostyło, H. (2022). Sens życia w doświadczeniach wojennych dzieci. *Paedagogia Christiana*, 2/50: 165–181. URL: <https://apcz.umk.pl/PCh/article/download/43541/35427/109534>.
- Staszczak, 2023 – Staszczak, M. (2023). Rosyjskie działania informacyjne na przykładzie inwazji na Ukrainie. *Bellona: Kwartalnik*, 712(1): 45–64.
- Trenuj z wojskiem 5, 2024 – Trenuj z wojskiem 5: Projekt MON (2024). *Gmina Wasosz*. URL: <https://www.wasosz.eu/index.php/dla-mieszkanow/zycie-codzienne/bezpieczenstwo/3435-projekt-mon-trenuj-z-wojskiem-5>.
- Wasilewska, 2019 – Wasilewska, A. (2019). Po co jest wojsko? Dziecięce interpretacje świata. „*Colloquium*” *Pedagogika – nauki o polityce i administracji: kwartalnik*, 4: 5–28.
- Додаткові інформаційні джерела
EuroStat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>
Ministerstwo Edukacji Narodowej. URL: <https://www.gov.pl/web/edukacja>
Ośrodek Studiów Wschodnich. URL: <https://www.osw.waw.pl/pl>
Statista. URL: <https://www.statista.com/>

References

- Boćkowski, D., Dąbrowska-Prokopowska, E., Goryń, P., Goryń, K. (eds). (2022). *Disinformation – Inspiration – Society*. Białystok: University of Białystok Publishing House. 239 p. [in Pol.].
- Drzewicz, A., Gliwa, S. (2016). The challenge for education for security in the era of asymmetric threats. *Defense: Scientific Papers of the Faculty of Management and Command of the War Arts Academy*, 4(20): 73–86 [in Pol.].
- Education in the Shadow of War. Support for Polish NGOs in Including and Continuing Education of Ukrainian Students in Polish Schools. (2024). *POP FUND: Polish Organizations Pooled Fund. Centrum Pomocy Międzynarodowej*. Retrieved from <https://popfund.pl/edukacja-w-cieniu-wojny-wsparcie-polskich-ngo-we-wlaczanie-i-kontynuacje-nauki-ukraińskich-uczniow-w-polskich-szkolach/> [in Pol.].
- Kostyło, H. (2022). The meaning of life in children's war experiences. *Paedagogia Christiana*, 2/50: 165–181. Retrieved from <https://apcz.umk.pl/PCh/article/download/43541/35427/109534> [in Pol.].
- Staszczak, M. (2023). Russian information activities on the example of the invasion in Ukraine. *Bellona: Quarterly*, 712(1): 45–64 [in Pol.].
- Train with the Army 5: MES Project (2024). *Gmina Wasosz*. Retrieved from <https://www.wasosz.eu/index.php/dla-mieszkanow/zycie-codzienne/bezpieczenstwo/3435-projekt-mon-trenuj-z-wojskiem-5> [in Pol.].
- Wasilewska, A. (2019). What is the army for? Children's interpretations of the world. "Colloquium" *Pedagogy – political and administrative sciences: quarterly*, 4: 5–28 [in Pol.].
- Additional sources of information
EuroStat. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat> [in Pol.].
Ministerstwo Edukacji Narodowej. Retrieved from <https://www.gov.pl/web/edukacja> [in Pol.].
Ośrodek Studiów Wschodnich. Retrieved from <https://www.osw.waw.pl/pl> [in Pol.].
Statista. Retrieved from <https://www.statista.com/> [in Pol.].

PARCZEWSKI Rafał

Ph.D in Engineering, lecturer of Military Training College,
Military University of Technology in Warsaw

SLUSAKOWICZ Stanisław

Mgr, Military University of Technology in Warsaw

WAR IN UKRAINE AND UPBRINGING OF SOCIETY

Summary. Military actions on the territory of Ukraine forced many countries of the European Union to realize the need to introduce special protective procedures in civilian systems, such as the military. This also applies to the education of children and youth who may feel threatened in the face of the war in Ukraine. More and more often, we hear about various evacuation procedures, maps of shelters, and strengthening measures to protect the state border. War is a terrible cruelty and brings many destructions that affect the intellectual development of children and youth.

The purpose of the article is to substantiate the expediency of implementing various types of paramilitary

training, in particular for periods of crisis, which increase the general awareness of society, including children. Establishing military profile classes in high schools or supporting local associations dealing with security issues should be in the interests of every country. From an early age, we must develop patriotic traits among the youth and raise their awareness of the threats that may arise from accidents such as: armed conflict, terrorist attacks or even simple first aid.

Keywords: children; education; war; border area.

Одержано редакцією 05.09.2024
Прийнято до публікації 15.09.2024